

Nr 28.

Utlåtande i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i anledning av 1945 års helgeandsholmskommittés betänkande med förslag till ordnande av riksdagshusplanen m. m.

Med bifall till bankoutskottets hemställan i utlåtande nr 36 till 1938 års riksdag uppdrog riksdagen åt fullmäktige i riksgäldskontoret att efter utredning inkomma med förslag till ordnande av riksdagshusplanen. Sedan den under krigsåren vilande frågan erhållit förnyad aktualitet, tillsatte fullmäktige i november 1945 en kommitté åt vilken uppdrogs att utreda och avgiva förslag i frågan. Enligt de av fullmäktige meddelade direktiven borde kommittén, i överensstämmelse med uttalande av bankoutskottet i ovannämnda utlåtande, utgå ifrån att någon avsevärdare sänkning av riksdagshusplanen icke borde ifrågakomma men att däremot möjligheten av en mindre sänkning av densamma borde stå öppen, om så vid närmare övervägande skulle befinnas vara till fördel, exempelvis för att markera en skillnad mellan Norrbro och riksdagshusplanen. Kommittén borde jämväl beakta önskvärdheten av att de förslag, kommittén i enlighet med sitt uppdrag hade att avgiva, borde medgiva såväl kör- som gångtrafik mellan Norrbro och riksdagshusets huvudtrappa samt möjlighet till parkering å eller under riksdagshusplanen av ett antal bilar.

Kommittén, som antog benämningen *1945 års helgeandsholmskommitté* avgav i juni 1948 till fullmäktige betänkande med förslag till ordnande av riksdagshusplanen. Genom skrivelse den 16 mars 1950 hava *fullmäktige i riksgäldskontoret* med eget yttrande till bankoutskottet överlämnat kommitténs betänkande.

Med bifall till utskottets hemställan i utlåtande nr 19 har riksdagen till innevarande höstsession uppskjutit behandlingen av förevarande ärende.

Kommitténs förslag innebär i stort sett följande.

Planen framför riksdagshuset, jämte förbindelselederna till Riksgatan, sänkes 1,25 m, varigenom den får en bestämd avgränsning mot Norrbro. Dennas sträckning över Helgeandsholmen markeras även på den mot planen riktade sidan medelst en barriär av samma utseende som den mot Strömparterren. Ramper för gång- och körtrafik leda från bron ned till planen. Genom sänkningen blir det möjligt att borttaga trapporna mot Riksgatan på ömse sidor om riksdagshuset och därmed även att ordna körförbindelse fram till riksdagshusets huvudentré jämväl från Riksgatan.

Planen ordnas med två större planterade rektangulära gräsytor och blir i övrigt stenbelagd med rutor av smågatsten och de begränsande banden i huggen granit. Dessutom tänkes planen utsmyckad med två flankerande skulpturer.

Den s. k. »Puckeln» i norra strömfåran ordnas såsom en liten park med gräsmattor och bänkar för allmänheten. Trappförbindelse ordnas från Riksgatan och från riksdagshusplanen. Den nuvarande provisoriska strandskoningen ersättes med en lämpligare anordning.

Kostnaderna för förslagets genomförande ha beräknats till 1 292 500 kronor efter prisläget i april 1948.

I sin skrivelse anföra fullmäktige bl. a. följande:

I anslutning till ett av riksdagen godkänt uttalande av bankoutskottet vid 1945 års riksdag (nr 47) upptogo fullmäktige, efter det kommitténs betänkande överlämnats, genom särskilda delegerade förhandlingar med representanter för Stockholms stad för utrönande av, huruvida och under vilka förutsättningar staden kunde vara villig att ekonomiskt bidra till förslagets genomförande.

Förhandlingsdelegerade — för riksgäldsfullmäktige ordföranden Örne och dåvarande riksgäldsfullmäktigen K. Magnusson samt generaldirektören och chefen för byggnadsstyrelsen H. Leo samt för Stockholms stad borgarrådet Z. Höglund och fil. dr Y. Larsson — underställde till en början Stockholms stads gatukontor för granskning de av kommittén verkställda kostnadsberäkningarna liksom förslaget i dess helhet. I anledning härav avgav gatukontoret ett utlåtande, som delgavs förhandlingsdelegerade och av vilket framgick, att gatukontoret i stort sett icke haft något att erinra mot kommitténs kostnadsberäkningar. Gatukontoret ifrågasatte emellertid vissa smärre jämkningar i kommitténs förslag, avseende dels ramperna mellan Norrbro och riksdagshuset, dels ock förbindelselederna norr och söder om riksdagshuset. Förhandlingsdelegerade uttalade härom, att dessa jämkningar icke torde nämnvärt påverka kostnadsberäkningarna, vilket även gatukontoret för sin del underströk. Kommittéförslagets arkitekt, Nils Einar Eriksson, som delgivits gatukontorets önskemål, har framhållit, att det ej torde bereda några svårigheter att tillmötesgå dessa.

Kostnaderna för en av gatukontoret ifrågasatt eventuell reglering av spillvattenavloppet från riksdagshuset ha ej ansetts i någon mån böra belasta kostnaderna för utförande av kommitténs förslag.

Frågan om ekonomisk medverkan från stadens sida för genomförande av ett förslag till förändringar av riksdagshusets omgivning har tidigare varit föremål för behandling inom stadskollegiet och stadsfullmäktige, nämligen år 1929. Av staden vid tillfället utsedda förhandlare hade i skrivelse till stadskollegiet i ärendet gjort bland annat följande uttalanden:

I överensstämmelse med den mening, som vid frågans behandling inom 1928 års riksdag och sedermera inom den på riksdagens initiativ tillsatta kommittén gjort sig gällande anse vi den nuvarande utformningen av riksdagshusets omgivning otillfredsställande. Trakten omkring de nya riks-

byggnaderna har lämnats i ett ofullbordat och torftigt skick, föga motsvarande de anspråk på monumentalitet, som de kringliggande byggnadsverken ställa, och än mindre utnyttjande den skönhet och trevnad, som Helgeandsholmens läge mellan de strömmande vattnen skänker. Såväl Stockholms natur som dess byggnadshistoria har givit Helgeandsholmen den centrala platsen i Stockholms stadsbild, och det måste följaktligen anses i hög grad önskvärt, att holmen såvitt möjligt ordnas på ett sätt, som bättre utnyttjar dess utomordentliga naturliga förutsättningar och motsvarar dess traditioner. För detta önskemål kan Stockholms stad icke vara likgiltig. Dess tillfredsställande lösning kan enligt vår mening även motivera ekonomiska oppoffringar från stadens sida.

Stadskollegiet yttrade i anledning av 1929 års delegerades framställning bland annat följande:

I överensstämmelse med den uppfattning, stadskollegiets delegerade här utvecklat, anser kollegiet Helgeandsholmens ordnande på ett sätt, som motsvarar platsens av naturen och den omgivande stadsbilden skapade förutsättningar även för staden vara ett önskemål, vars tillgodoseende kan motivera ekonomiska oppoffringar från kommunens sida.

1948 års förhandlingsdelegerade framlade i skrivelse till Stockholms stadskollegium den 13 april 1949 förslag angående stadens medverkan till täckande av kostnaderna för ett genomförande av helgeandsholmskommitténs förslag och uttalade härvid följande:

När delegerade nu gå att taga ställning till det föreliggande spørsmålet om eventuellt bidrag från Stockholms stad till de föreslagna arbetenas utförande, vilja delegerade, med instämmande i vad 1929 års förhandlare och stadskollegiet uttalat i ämnet, för sin del ånyo understryka, att det även för staden bör vara ett angeläget önskemål, att Helgeandsholmen såvitt möjligt ordnas på ett med hänsyn till dess centrala och natursköna läge tillfredsställande sätt, ett önskemål vars tillgodoseende väl torde motivera ett ekonomiskt bidrag från stadens sida. Då enligt delegerades uppfattning det nu föreliggande, av 1945 års helgeandsholmskommitté förordade förslaget får anses innebära en ur många synpunkter god lösning av den segslitna frågan om Helgeandsholmens ordnande, hemställa delegerade, att staden måtte utfästa sig att, under förutsättning av riksdagens beslut om genomförande av kommitténs förslag, lämna bidrag härtill, och ha delegerade enat sig om att föreslå, att bidraget med utgångspunkt från kommitténs på grundval av nuvarande prisnivå gjorda kostnadsberäkningar fastställes till 645 000 kronor eller cirka hälften av den beräknade totala kostnaden för förslaget, med möjlighet dock till den proportionella jämkning av bidragets storlek, som med hänsyn till eventuellt inträffade förändringar i fråga om penningvärdet kan befinnas skälig. Det bör självfallet förutsättas, att riksdagshusplanen och »Puckeln» för all framtid bibehållas såsom för allmänheten tillgängliga öppna platser.

I detta sammanhang vilja delegerade slutligen erinra om det sedan år 1926 befintliga avtalet mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående underhåll, renhållning och belysning av de öppna platserna omkring riksdagshuset m. m., vilket torde böra revideras i samband med ett eventuellt genomförande av helgeandsholmskommitténs förslag.

Sedan yttranden i vederbörlig ordning inhämtats från olika stadens myndigheter över förhandlingsdelegerades ifrågavarande framställning, uttalade borgarrådsberedningen i ärendet följande:

Den förevarande framställningen om ekonomisk medverkan från stadens sida till genomförande av det förslag angående riksdagshusplanens ordnande, som framlagts av 1945 års helgeandsholmskommitté, har tillstyrkts av gatunämnden och drätselnämnden men avstyrkts av skönhetsrådet och byggnadsnämnden, varjämte även stadsplanenämnden uttryckt en viss tveksamhet rörande lämpligheten av att realisera det föreliggande förslaget.

Det av de avstyrkande organen angivna motivet till att staden icke borde engagera sig är, att en utformning av riksdagshusplanen enligt det framlagda förslaget skulle hindra eller försvåra en framtida omdaning av Helgeandsholmen enligt mera radikala och definitiva linjer.

Det i och för sig berättigade önskemålet att få till stånd en sådan radikal omdaning av Helgeandsholmen, som ur stadsbildssynpunkt och med hänsyn till stockholmarnas trevnad vore mest eftersträfvandsvärd, förutsätter emellertid — som stadsplanenämnden också erinrat om — att bebyggelsen på holmen avsevärt beskäres. Under den långa väntetiden till dess att så kan bli fallet — åtgärder i sådan riktning torde icke kunna förväntas inom överskådlig tid — synes det angeläget, att Helgeandsholmen får en utformning, som med hänsyn till föreliggande möjligheter bereder större skönhets- och trevnadsvärden än vad som nu rådande förhållanden erbjuda. Det nu framlagda förslaget är sålunda — liksom också det på sin tid behandlade Östbergiska förslaget var — en kompromiss. Byggnadsnämnden har ansett det sistnämnda förslaget vara överlägset det nu framlagda. Det må emellertid erinras om att det Östbergiska förslaget icke innebär något aktuellt alternativ, sedan riksdagen avvisat en lösning i enlighet med detta förslag.

Då det förevarande förslaget av samtliga hörda instanser ansetts innebära fördelar i jämförelse med nu rådande förhållanden och därtill anvisar en lösning, som torde ha utsikter att vinna riksdagens gillande, anser beredningen, att staden ej bör motsätta sig förslagets genomförande. Därvid förutsättes, att riksdagshusplanen och den s. k. »Puckeln» för all framtid bibehållas såsom för allmänheten öppna platser. Då sålunda planens förverkligande kommer att innebära, förutom allmänna estetiska vinster, även andra fördelar för stadens invånare, synes — särskilt med hänsyn till den långa tid, som måste antagas förflyta innan förutsättningar för Helgeandsholmens definitiva ordnande äro för handen — ett bidrag från staden med det av delegerade föreslagna beloppet vara motiverat.

De av gatukontoret framställda erinringarna förutsätts bli beaktade vid ett realiserande av helgeandsholmskommitténs förslag; frågan om reglering av spillvattenavloppet från riksdagshuset samt de ekonomiska konsekvenserna härav synes emellertid kunna avgöras i annan ordning. Det torde i förevarande sammanhang böra uppdragas åt gatunämnden att, därest kommitténs förslag genomföres, föranställa om revidering av 1926 års avtal mellan kronan och staden angående underhåll, renhållning och belysning av de öppna platserna omkring riksdagshuset m. m.

Stadskollegiet, som anslöt sig till borgarrådsberedningens ståndpunkt, hemställde,

1) att stadsfullmäktige måtte — under förutsättning att riksdagen fattar beslut om genomförande av 1945 års helgeandsholmskommittés förslag till

ordnande av riksdagshusplanen samt att riksdagshusplanen och den s. k. »Puckeln» för all framtid bibehållas såsom för allmänheten öppna platser — utfästa sig att lämna bidrag till kostnaderna för genomförande av kommittéförslaget med belopp, som med utgångspunkt från kommitténs på grundval av nuvarande prisnivå gjorda kostnadsberäkningar fastställes till 645 000 kronor eller omkring hälften av den beräknade totala kostnaden för förslaget, med möjlighet dock till den proportionella jämkning av bidragets storlek, som med hänsyn till eventuellt inträffande förändringar i fråga om penningvärdet kan befinnas skälig; samt

2) att stadsfullmäktige måtte uppdraga åt gatunämnden att under ovan angivna förutsättningar vidtaga åtgärder för revidering av det år 1926 mellan kronan och staden träffade avtalet angående underhåll, renhållning och belysning av de öppna platserna omkring riksdagshuset m. m.

Enligt riksgäldsfullmäktige tillhandakommet protokollsutdrag ha Stockholm stadsfullmäktige vid sammanträde den 20 februari 1950 beslutat bifalla stadskollegiets hemställan.

Riksgäldsfullmäktige ha för egen del i ärendet anfört följande:

Enighet torde i stort sett råda om att Helgeandsholmen och särskilt då riksdagshusplanen och de riksdagshuset angränsande sidopartierna icke erhållit en utformning, som ger full rättvisa åt platsens natursköna och i stadsbilden dominerande läge. Riksdagen har visserligen ställt sig avvisande till tanken på en mer radikal omdaning av Helgeandsholmen men likväl ansett angeläget, att frågan om ett definitivt ordnande av riksdagshusets omgivningar bringades till en tillfredsställande lösning och att därvid de möjligheter tillvaratoges, som erbjöde sig till riksdagshusplanens förskönande. Möjligheten av en mindre sänkning av riksdagshusplanen borde enligt riksdagens mening stå öppen, därest så vid närmare övervägande skulle befinnas vara till fördel, exempelvis för att markera en skillnad mellan Norrbro och riksdagshusplanen. De direktiv, som lämnades 1945 års helgeandsholmskommitté, voro, såsom i det föregående framhållits, utformade i överensstämmelse med denna riksdagens ståndpunkt.

Det förslag till ordnande av riksdagshusplanen, som framlagts av 1945 års helgeandsholmskommitté, innebär enligt fullmäktiges uppfattning en från angivna utgångspunkter god och stilenlig lösning av det ifrågavarande spørsmålet och torde, om det blir genomfört, komma att tillföra platsen omkring riksdagshuset ökade skönhetsvärden och större trevnad. Fullmäktige vilja därför tillstyrka kommitténs förslag. Såsom en särskild fördel hos detta förslag vilja fullmäktige beteckna, att detsamma jämväl på ett smidigt sätt möjliggör körtrafik från Riksgatan till riksdagshusets huvudentré.

Fullmäktige förutsätta, att de av gatukontoret förordade jämkningarna i förslaget komma att beaktas vid förslagets utförande samt att möjlighet bör finnas till ytterligare smärre ändringar, i den mån så kan visa sig erforderligt under arbetenas gång. Vidare vilja fullmäktige understryka kommitténs uttalande om att de partier av riksdagshusplanen, som äro avsedda att planteras, böra ägnas en särskild omsorg vid detaljutformningen. Frågan om planens utsmyckning med skulpturer torde få upptagas till behandling i samband med detaljplaneringen av planen, varjämte även det förut omnämnda avtalet av år 1926 angående underhåll m. m. av de öppna platserna omkring riksdagshuset förutsättes reviderat.

Stockholms stad har utfäst sig att, under förutsättning att riksdagen fattar beslut om genomförande av 1945 års helgeandsholmskommittés förslag till riksdagshusplanens ordnande och på villkor att riksdagshusplanen och den s. k. »Puckeln» för all framtid bibehållas såsom för allmänheten öppna platser, bidra med omkring hälften av den härför beräknade kostnaden. Det synes med anledning härav fullmäktige lämpligt, att riksdagen nu med godkännande av det för stadens bidrag uppställda villkoret, varemot någon erinran icke torde kunna riktas, fattar ett principbeslut i frågan och anvisar det resterande beloppet.

Kommittén har i sitt den 11 juni 1948 dagtecknade betänkande framhållit, att förslaget icke för det dåvarande borde komma till utförande med hänsyn till den rådande knappheten på arbetskraft och material samt nödvändigheten att så vitt möjligt begränsa statens utgifter. Även i dagens läge torde samma hänsyn böra tagas. Med beaktande dessutom av arbetets speciella karaktär torde detsamma därför med fördel kunna förläggas till en tidpunkt av minskade arbetsmöjligheter, vilket även skulle stå i överensstämmelse med ett uttalande i ämnet av bankoutskottet vid 1945 års riksdag (utl. nr 47). Emellertid anse fullmäktige dock i likhet med kommittén, att frågan om en värdigare och vackrare utformning av riksdagshusets omgivningar är av den vikt, att den icke bör alltför mycket skjutas på framtiden.

Med åberopande av det anförda föreslå fullmäktige att bankoutskottet hos riksdagen hemställer att riksdagen måtte *dels* fatta beslut om ordnande av riksdagshusplanen m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med 1945 års helgeandsholmskommittés förslag, *dels* bemyndiga riksgäldsfullmäktige att, så snart förhållandena det medge, besluta om arbetenas utförande, *dels* förklara, att riksdagshusplanen och den s. k. »Puckeln» i norra strömfåran skola bibehållas såsom för allmänheten öppna platser, *dels* ock under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 647 000 kronor till Ordnande av riksdagshusplanen m. m.

Utskottet. Det av 1945 års helgeandsholmskommitté framlagda förslaget om ordnandet av riksdagshusplanen tillgodoser de av riksdagen och riksgäldsfullmäktige givna utredningsdirektiven. Förslaget synes även innebära en i och för sig godtagbar lösning av det alltsedan riksdagshusets tillkomst diskuterade spörsmålet om att ge riksdagshusets omgivningar en estetiskt mera tilltalande utformning än den nuvarande. Utskottet har även med tillfredsställelse konstaterat, att Stockholms stad, under vissa villkor, utfäst sig att med omkring hälften bidra till kostnaderna för den sålunda föreslagna omdaning av riksdagshusplanen och dess omgivningar.

Fullmäktige ha tillstyrkt kommitténs förslag och hemställt, att beslut måtte fattas om ordnande av riksdagshusplanen i huvudsaklig överensstämmelse med detsamma. Med hänvisning till knappheten på arbetskraft samt nödvändigheten av att i dagens läge såvitt möjligt begränsa statens utgifter, anse emellertid fullmäktige, att förslagets genomförande bör tills vidare uppskjutas.

Utskottet delar fullmäktiges uppfattning om nödvändigheten av ett uppskov med förslaget genomförande. Under sådana förhållanden anser utskottet att det icke heller bör ifrågakomma att belasta budgeten med det i fullmäktiges framställning angivna reservationsanslaget å 647 000 kronor.

Även om kommitténs förslag, som ovan anförts, torde få anses i och för sig godtagbart, finner utskottet, med den ställning utskottet tagit i frågan, sig icke böra förorda, att riksdagen nu skulle fatta beslut i princip om riksdagshusplanens ordnande i överensstämmelse med kommitténs förslag. Utskottet förutsätter, att fullmäktige, när ändrade ekonomiska förhållanden föreligga, återkomma med nytt initiativ i ärendet med de eventuella jämkningar av förslaget, som kunna betingas av då rådande förhållanden.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet,

att fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning icke för närvarande må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 30 november 1950.

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Sundvik, Näsgård, Petersson i Karlskrona, Nordenson, Johannesson, och Boo;

från andra kammaren: herrar Andersson i Munkaljungby, Fröderberg, Nilsson i Landskrona, fru Humla, herrar Schmidt, Sköldin, Hansson i Önnarp och Edström.
